

Katarzyna Litwin

**ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA SĘDZIÓW
W ŚWIEŁIE ART. 375 KODEKSU KARNEGO UKRAINY
(WYDANIE PRZEZ SĘDZIEGO ORZECZENIA
ZE ŚWIADOMOŚCIĄ JEGO NIEZGODNOŚCI Z PRAWEM)**

Jedną z naczelných funkcji władzy sądowniczej jest ochrona praw, wolności i interesów obywateli. Od jej przedstawicieli należy zatem wymagać, aby swe funkcje i obowiązki wypełniali rzetelnie i zgodnie z celami wymiaru sprawiedliwości. Wszelkie niezgodne z prawem działania bądź zaniechania jego organów negatywnie wpływają na zaufanie obywateli do władzy sądowniczej. Szczególnie niekorzystne zjawisko stanowią przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, dokonywane przez samych sędziów, którzy wykorzystują swoje służbowe uprawnienia w celach przestępczych. Niniejsze opracowanie, skoncentrowane na normach przewidujących odpowiedzialność karną sędziego za wydanie orzeczenia ze świadomością jego niezgodności z prawem, stanowi zwięzłe omówienie regulacji prawnej, nieznanej prawu polskiemu. Polski Kodeks karny nie przewiduje bowiem odrębnych unormowań dotyczących osoby sędziego jako podmiotu przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości.

Kształtowanie się na terytorium dzisiejszej Ukrainy norm prawa karnego, przewidującego ochronę wymiaru sprawiedliwości przed działaniami przestępczymi jego przedstawicieli, było procesem skomplikowanym i niejednolitym, na który główny wpływ miało ustawodawstwo różnych, głównie ościennych państw, a co za tym idzie nierównomierny rozwój narodowego systemu prawa oraz niestabilność stosunków społecznych. Początkowo system ten nie przewidywał

odpowiedzialności karnej sędziów; od czasów Rusi Kijowskiej rozpatrywanie spraw podlegało jurysdykcji książęcej, część spraw rozpoznawały także sądy kościelne – jednakże wszystkie te instytucje budziły taki respekt, że żadna ich decyzja nie podlegała zaskarżeniu i była zawsze ostateczna¹. Sytuacja ta wynikała z uprzywilejowanego stanu przedstawicieli sądownictwa, klasowego charakteru ich działalności i utożsamiania ich z władzą. Obowiązujące w tym czasie normy nie przewidywały zatem żadnej odpowiedzialności prawnej osób sprawujących wymiar sprawiedliwości.

Pierwsze wymagania, dotyczące sprawiedliwych osądów, pojawiły się w Statutach Litewskich² obowiązujących w XVI w. na części ziem ukraińskich³. Jednak dopiero w dobie hetmańszczyzny (XVII-XVIII w.) po raz pierwszy uregulowano odpowiedzialność karną sędziów za wydanie decyzji niezgodnej z prawem (wytyczne hetmana Apostoła z 1730 r.). Za to przestępstwo „sędziów karano lub nakładano kary pieniężne”⁴. Z czasem zaczęto stosować naganę w stosunku do sędziów, którzy wydali wyrok niezgodny z prawem, a następnie karę w wysokości 12 karbowanów⁵. Powyższe świadczy o rozwoju kultury prawnej, zmianie sposobu postrzegania osoby sędziego przez społeczeństwo i wzmacnianiu karnoprawnej ochrony sądownictwa.

Na ziemiach Zachodniej Ukrainy od końca XVIII w., czyli po przyłączeniu do Imperium Rosyjskiego, funkcjonowało tzw. Soborowe Ułożenie⁶ z 1649 r. We wskazanym akcie prawnym w rozdziale „O sędzie” przewidziano dwie grupy przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, z których jedną stanowiły przestępstwa popełniane przez osoby, które ten wymiar sprawiedliwości sprawują. Artykuł 1 tego rozdziału zobowiązywał sędziów do spełniania „świątobliwego niezależnego osądu, wolnego od stronniczości, spowodowanej motywami osobistymi”. W art. 5 pojawiły się z kolei normy przewidujące odpowiedzialność karną za umyślne wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem, powiązane z przyjęciem korzyści majątkowej. Sankcje tego przepisu przewidywały nie tylko

¹ П. П. Музиченко, *Історія держави і права України*, Київ 2001, s. 41.

² Statuty Litewskie – określenie przepisów z zakresu prawa cywilnego i karnego, materialnego i procesowego obowiązujących w Wielkim Księstwie Litewskim.

³ Statut Litewski z 1566 r. w art. 39 rozdziału III zawierał wzmiankę, iż „wszystkich należy sądzić sprawiedliwie”, przewidywał zakaz przyjmowania korzyści oraz rozstrzygania spraw „po znajomości”. Analogiczne normy przewidywał Statut Litewski z 1588 r. Odpowiedzialności karnej za czyny przestępne osób sprawujących wymiar sprawiedliwości statuty nie przewidywały, należy jednak podkreślić, iż zawarte w nich uregulowania stanowiły namiastkę przepisów dotyczących rozstrzygania spraw sądowych w sposób niesprawiedliwy. „Zbiór ustaw, zgodnie z którymi sądzi się naród Małorosji”, z 1743 r., będący w istocie praktycznym komentarzem do Statutów Litewskich, przewidywał w art. 1 rozdziału XXV odpowiedzialność sędziów przed Bogiem. Ta prawna instrukcja nie została jednak zatwierdzona, a jej tekst stał się podręcznikiem, z którego studiowano prawo ukraińskie.

⁴ П. П. Музиченко, *op. cit.*, s. 140.

⁵ В. С. Кульчицький, Б. С. Тищик, *Історія держави і права України*, Київ 2001, s. 96.

⁶ Оryg. *Соборное уложение*.

odpowiedzialność majątkową, ale również „karę chłosty, odebrania zaszczytów i pozbawienia prawa uczestnictwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości”⁷.

Warto wspomnieć również o przepisach Kodeksu karnego Węgier z 1879 r., stosowanego w tym czasie na Zakarpaciu. W § 469 rozdziału XLII zatytułowanego „Przestępstwa i przewinienia w zakresie służby i nadużycie uprawnień adwokackich” przewidziano wobec sędziego karę pozbawienia wolności od 5 do 10 lat za niezgodne z prawem rozstrzyganie spraw karnych lub cywilnych w celu uzyskania korzyści majątkowej⁸.

W 1845 r. wydano Ułożenie o karze karnej i poprawczej⁹, które stało się głównym źródłem prawa karnego na części ziem Ukrainy. Po wielu zmianach tego aktu, w 1866 r. w rozdziale V zawarto pięć przepisów, przewidujących odpowiedzialność karną sędziów za wydanie wyroku lub decyzji niezgodnej z prawem. Obejmowały one sankcją jawne naruszenie przepisów przez sędziego przy wydaniu orzeczenia sądowego¹⁰, wydanie ostatecznego wyroku sądowego, na podstawie którego z naruszeniem przepisów poddano skazanego karze wyższej niż określona przepisami prawa¹¹, całkowite zwolnienie (wskutek wydania ostatecznego wyroku sądowego) winnego od kary lub wyznaczenie kary łagodniejszej niż określona przepisami prawa¹² oraz zasądzenie wobec oskarżonego kary, co prawda przewidzianej przez prawo, jednakże nieadekwatnej do stopnia jego winy¹³. Warto podkreślić, iż omawiane normy, przewidujące odpowiedzialność karną sędziów za wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem, opracowane były stosunkowo precyzyjnie i niektóre znalazły odzwierciedlenie w obecnym ustawodawstwie Ukrainy.

Pierwszym skodyfikowanym aktem prawa karnego, obowiązującym na ziemiach Ukrainy, stał się Kodeks karny Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 1922 r. W rozdziale „Przestępstwa służbowe” art. 111 przewidywał odpowiedzialność karną za wydanie przez sędziego wyroku niezgodnego z prawem w celu uzyskania korzyści majątkowej lub z innych motywów osobistych. Przestępstwo to zagrożone było karą pozbawienia wolności na okres co najmniej 3 lat, a przy dodatkowych okolicznościach obciążających sprawcę – karą surowszą¹⁴. Artykuł 112 kodeksu przewidywał odpowiedzialność za bezprawne zatrzy-

⁷ П. П. Музиченько, *op. cit.*, s. 201.

⁸ Na mocy Kodeksu karnego Węgier wobec sędziów stosowano nie tylko karę pozbawienia wolności, ale również karę w postaci pozbawienia zajmowanego stanowiska i tytułu, zob. В. С. Кульчицький, Б. С. Тищик, *op. cit.*, s. 129.

⁹ Ułożenie... weszło w życie 1 maja 1846 r., zob. П. П. Музиченько, *op. cit.*, s. 201.

¹⁰ Art. 366 Ułożenia..., s. 201.

¹¹ Art. 367 Ułożenia..., s. 202.

¹² Art. 368 Ułożenia..., s. 202.

¹³ Art. 369 Ułożenia..., s. 202.

¹⁴ *Енциклопедія Українознавства*, за гол. ред. проф. В. Кубійовича і проф. Зенона Кузеля, Київ 1995, s. 680.

manie, wymuszanie zeznań, zastosowanie aresztowania jako środka zapobiegawczego – z pobudek osobistych lub w celu uzyskania korzyści majątkowej. Normy kodeksu z 1922 r. w zakresie odpowiedzialności karnej sędziów znalazły swoje odzwierciedlenie w nowym Kodeksie karnym Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, który wszedł w życie 1 stycznia 1927 r. Warto zaznaczyć, iż oba kodeksy przewidywały odpowiedzialność karną jedynie za wydanie wyroku niezgodnego z prawem, z czasem treść przepisu art. 114, stanowiącego odpowiednik art. 111 Kodeksu karnego z 1922 r., zmieniono i dotyczył on również wydania niezgodnych z prawem decyzji czy opinii¹⁵.

Przyjęta w Kodeksie karnym Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 1960 r.¹⁶ konstrukcja połączyła przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości w odrębnym rozdziale XIII, zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”. Artykuł 176 powołanej ustawy, będący poprzednikiem dzisiejszego art. 375, przewidywał typ podstawowy i kwalifikowany przestępstwa. Zredagowano go w następującym brzmieniu: „Wydanie przez sędziego w celu uzyskania korzyści majątkowej lub z innych osobistych motywów wyroku, decyzji, uchwały lub postanowienia¹⁷ ze świadomością jego niezgodności z prawem – podlega karze pozbawienia wolności na okres do lat pięciu. Jeśli to działanie spowodowało poważne skutki – podlega karze pozbawienia wolności na okres do lat ośmiu”¹⁸. Zauważyć należy, iż w treści przepisu przewidziano odpowiedzialność karną za wydanie niezgodnych z prawem wszystkich rodzajów orzeczeń sądowych.

W nowym Kodeksie karnym Ukrainy¹⁹, który wszedł w życie 1 września 2001 r., przyjęto konstrukcję kodeksu z 1960 r.; przestępstwa przeciw wymiarowi sprawiedliwości ujęto w jednym rozdziale XVIII „Przestępstwa przeciw wymiarowi sprawiedliwości”. Odpowiedzialność karna sędziów we wskazanym rozdziale przewidziana jest w kilku przepisach, w tym również w przepisie art. 375, będącym przedmiotem niniejszego opracowania. Wskazana regulacja przewiduje, iż „wydanie przez sędziego wyroku, decyzji, uchwały lub postanowienia²⁰ ze świadomością jego niezgodności z prawem, podlega karze ograniczenia wolności na okres do lat pięciu albo karze pozbawienia wolności na okres od dwóch do pięciu lat. Jeśli popełnienie tych czynów spowodowało poważne skutki lub

¹⁵ П. П. Музиченько, *op. cit.*, s. 277.

¹⁶ *Кримінальний кодекс Української РСР* від 28 грудня 1960 р. (Відомості Верховної Ради УРСР, 1961 р., N 2 ст. 14).

¹⁷ Podane nazwy orzeczeń sądów Ukrainy nie mają swoich dokładnych odpowiedników w języku polskim. Podane terminy stanowią dosłowne tłumaczenie z języka ukraińskiego.

¹⁸ П. П. Музиченько, *op. cit.*, s. 375.

¹⁹ *Кримінальний кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, s. 131).

²⁰ Podane nazwy orzeczeń sądów ukraińskich, stanowiące dosłowne tłumaczenie z języka ukraińskiego, zostaną dokładnie wyjaśnione w dalszej części niniejszego opracowania.

zostało dokonane w celu uzyskania korzyści majątkowej albo z innych motywów osobistych, ich sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od pięciu do ośmiu lat²¹.

Głównym przedmiotem przestępstwa przewidzianego w art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy jest określony tryb realizacji zasad sprawowania sądownictwa i wydawania orzeczeń. Dodatkowo przedmiotem tego przestępstwa może być życie lub zdrowie pokrzywdzonego, jego wolność, dobra majątkowe lub inne prawa oraz prawnie chronione interesy. Rodzaj niezgodnego z prawem orzeczenia sądowego zależy od rodzaju sprawy, w której zostało ono wydane (np. cywilna, karna, administracyjna), a także od instancji, w której sprawę rozpoznawano (sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy czy Sąd Najwyższy). Nazwy tych orzeczeń nie odpowiadają nazwom orzeczeń wydawanych przez sądy polskie. Dlatego w celu prawidłowego zrozumienia terminologii ukraińskiego prawa niezbędne jest omówienie poszczególnych rodzajów orzeczeń sądów ukraińskich.

Wyrok sądu, zgodnie z prawem Ukrainy, jest to wydane w imieniu państwa orzeczenie sądu pierwszej instancji (w niektórych przypadkach – sądu odwoławczego²²), wyłącznie w sprawach karnych²³. Wyrok sądu może być wyłącznie skazujący²⁴ lub uniewinniający²⁵. Wyrok uważany jest za najważniejsze orzeczenie sądu Ukrainy.

²¹ В. С. Кульчицький, Б. С. Тищик, *op. cit.*, s. 251.

²² Zgodnie z art. 378 Kodeksu postępowania karnego Ukrainy – *Кримінально-процесуальний кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (1000-05) (БВР), 1961, N 2, s. 15) – sąd odwoławczy uchyla wyrok sądu pierwszej instancji i wydaje swój wyrok w przypadkach: 1) kiedy konieczne jest zastosowanie przepisu o przestępstwie o cięższej wadze lub poszerzenie zakresu oskarżenia, pod warunkiem iż skazanemu postawiono zarzut popełnienia takiego przestępstwa lub popełnienia przestępstwa w takim zakresie i przed takimi zarzutami oskarżony bronił się w sądzie pierwszej instancji; 2) kiedy konieczne jest zastosowanie kary surowszej; 3) uchylenia nieuzasadnionego wyroku uniewinniającego; 4) nieprawidłowego zwolnienia skazanego z odbycia kary. Wyrok sądu odwoławczego może być wyłącznie skazujący.

²³ *Великий енциклопедичний юридичний словник*, за ред. Ю. С. Шемшученка, Київ 2007, s. 94.

²⁴ Zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy wyrok skazujący nie może opierać się na przypuszczeniach i może być wydany wyłącznie wtedy, kiedy podczas rozpatrywania sprawy wina oskarżonego została udowodniona. Kara orzeczona przez sąd musi być sprawiedliwa oraz odpowiednia w stosunku do wagi przestępstwa i osoby skazanego.

²⁵ Zgodnie z art. 327 Kodeksu postępowania karnego Ukrainy – *Кримінально-процесуальний кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (1000-05) (БВР), 1961, N 2, s. 15) – wyrok uniewinniający zostaje wydany przez sędziego Ukrainy wówczas, gdy nie ustalono faktu zdarzenia, kiedy w działaniu oskarżonego nie stwierdzono struktury przestępstwa, a także kiedy nie udowodniono udziału oskarżonego w popełnieniu przestępstwa. Natomiast zgodnie z art. 53¹ Kodeksu postępowania karnego Ukrainy – *Кримінально-процесуальний кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (1000-05) (БВР), 1961, N 2, s. 15) – w przypadku wydania wyroku uniewinniającego sąd Ukrainy jest zobowiązany do wyjaśnienia uniewinnionej osobie trybu przywrócenia jej praw oraz do użycia wszelkich możliwych środków w celu zrehabilitowania jej szkód, spowodowanych skutkiem niezgodnego z prawem uznania jej za oskarżoną, zatrzymania, zastosowania środków zapobiegawczych w stosunku do tej osoby.

Decyzja sądu Ukrainy jest orzeczeniem wydawanym przez sądy w sprawach podlegających jurysdykcji konstytucyjnej, cywilnej, gospodarczej²⁶, administracyjnej (pierwszej lub drugiej instancji)²⁷. Sąd Konstytucyjny wydaje decyzje w sprawach konstytucyjności ustaw lub innych aktów prawnych Rady Najwyższej, Prezydenta Ukrainy, Gabinetu Ministrów, Rady Najwyższej Autonomicznej Republiki Krymu²⁸. W sądownictwie cywilnym i gospodarczym Ukrainy decyzje sądu dzielą się na: zasądzenia²⁹, uznania³⁰, zmiany stosunków prawnych³¹. W zależności od zakresu rozstrzyganego zagadnienia decyzje dzielą się na główne (rozstrzygające do co meritum) oraz dodatkowe (dotyczą zagadnień incydentalnych w trakcie postępowania)³². Natomiast ze względu na sposób rozstrzygania decyzje sądu Ukrainy można podzielić na alternatywne i fakultatywne³³. Decyzja alternatywna zawiera określenie możliwych, wprost wskazanych sposobów realizacji jej postanowień, przewidzianych normami prawa materialnego. Natomiast w przypadku decyzji fakultatywnej pozwanego zobowiązuje się do podjęcia określonego działania, a w przypadku niemożności jego wykonania jednocześnie określa się inny sposób realizacji postanowień tej decyzji³⁴.

Uchwała sądu Ukrainy jest orzeczeniem skierowanym na rozstrzygnięcie poszczególnych (przede wszystkim proceduralnych) kwestii, które powstały w procesie rozpatrywania sprawy w zakresie prawa konstytucyjnego, cywilnego, gospodarczego³⁵ lub karnego. Zgodnie z prawem Ukrainy prawomocna uchwała jest wiążąca dla wszystkich instytucji państwowych i społecznych, przedsiębiorstw i organizacji, urzędników i innych obywateli oraz obowiązuje na całym terytorium Ukrainy. Uchwała sądu może również zostać wydana w celu wykładni postanowień wcześniej wydanej decyzji³⁶. W sądownictwie cywilnym sąd

²⁶ Sądy gospodarcze na Ukrainie są sądami szczególnymi. Rozpoznają sprawy w oparciu o Kodeks postępowania gospodarczego Ukrainy.

²⁷ *Науково – практичний коментар до Кримінального Кодексу України*, za red. М. І. Мельника, М. І. Ховранюка, Київ 2007, s. 993.

²⁸ Art. 13, 51, 61 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Ukrainy – Закон України Про Конституційний Суд України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 49, s. 272).

²⁹ Decyzje sądu o zasądzeniu potwierdzają prawa, obowiązki i służą zaspokojeniu interesów stron.

³⁰ Decyzje o uznaniu potwierdzają istnienie lub brak istnienia między stronami określonych stosunków prawnych, pewnych okoliczności czy faktów prawnych.

³¹ Decyzje sądu o zmianie dotyczą zmiany lub wstrzymania istnienia stosunków prawnych.

³² *Науково – практичний коментар...*, s. 994.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, s. 995.

³⁵ Zob. art. 4, 5, 17, 20, 24-27, 31, 62-64, 67-69, 77-81, 86-89, 106 Kodeksu postępowania gospodarczego – *Господарський процесуальний кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 6, s. 56) – przewidujące dokładny tryb i warunki wydania uchwał w tym postępowaniu.

³⁶ *Юридичні терміни. Тлумачний словник*, za red. В. Г. Гончаренка, Київ 2004, s. 64.

pierwszej instancji wydaje uchwały, za pomocą których rozstrzyga poszczególne kwestie dotyczące postępowania w sprawie, na przykład rozpatrzenia wniosków uczestników postępowania, odroczenia rozprawy, zawieszenia lub umorzenia postępowania.

Kolejnym rodzajem orzeczenia sądu, zgodnie z prawem Ukrainy, jest postanowienie. Może być ono wydane przez sędziego jednoosobowo, przez prezydium sądu lub Plenum Sądu Najwyższego Ukrainy. Na uwagę zasługuje fakt, iż w postępowaniach w sprawach o wykroczenia rozstrzyga się wyłącznie postanowieniami³⁷ (zgodnie z Kodeksem postępowania w sprawach o wykroczenia Ukrainy). W postępowaniach karnych natomiast sędzia rozpatrujący sprawę jednoosobowo wydaje postanowienia dotyczące kwestii incydentalnych, takich jak na przykład zmiana lub uchylenie środka zapobiegawczego. Postanowienie stanowi odrębny dokument lub wciąga się je do protokołu rozprawy³⁸.

W ukraińskiej doktrynie prawniczej określa się, iż orzeczenie sądu jest niezgodne z prawem, jeśli przy jego wydaniu świadomie nieprawidłowo zastosowano normy prawa materialnego, wydane z ciężkim naruszeniem norm prawa procesowego, w którym istnieje świadoma nieadekwatność oceny sędziego ze stanem faktycznym sprawy w jakiegokolwiek części orzeczenia – opisowej, uzasadniającej czy rozstrzygającej³⁹. Sędzia posiada prawo do własnej oceny sprawy, ale problematyczną kwestią pozostaje rozróżnienie orzecznictwa błędnie wydanego i orzecznictwa niezgodnego z prawem. Termin „ze świadomością”, który zastosowano w art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy, pozwala na stwierdzenie, iż omawiane przestępstwo może zostać popełnione tylko umyślnie. Sędzia przy wydawaniu orzeczenia niezgodnego z prawem musi uświadamiać sobie społeczną szkodliwość swojego działania, przewidywać realną możliwość nastąpienia szkodliwych skutków i chcieć ich wystąpienia⁴⁰.

Należy podkreślić, iż niezadowolenie strony z wydanego orzeczenia nie może być podstawą do wszczęcia w stosunku do osoby sędziego postępowania karnego z art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy. Wadliwe rozpoznanie sprawy może być podstawą uchylecia lub zmiany orzeczenia i samodzielnie nie stanowi wystarczającej podstawy do przyjęcia tezy, iż sędzia, działając zgodnie ze swym wewnętrznym przekonaniem, chciał wydać orzeczenie niezgodne z prawem, nawet jeśli w efekcie orzeczenie to zostaje unieważnione. To właśnie umyślność

³⁷ Науково – практичний коментар..., s. 994.

³⁸ Zgodnie z ustawodawstwem ukraińskim postanowienia o trybie przedstawiania dowodów, rozpatrzenia wniosków, wniesionych podczas rozprawy, odroczenie i zawieszenie przeprowadzenia rozprawy są wydawane na rozprawie i wciągane do protokołu rozprawy sądowej.

³⁹ Юридичні терміни. Тлумачний словник..., s. 64.

⁴⁰ Orzeczenia, zawierające podstawy zaskarżenia w apelacji czy kasacji, również wskazują na naruszenia lub nieprawidłowe stosowanie norm prawa materialnego czy procesowego. Jednak naruszenie takie dokonane jest przez sędziego bez świadomości negatywnych skutków, bez chęci ich nadejścia czy w celu otrzymania korzyści majątkowej.

w działaniu sędziego jest przesłanką, odróżniającą wydawanie błędnych orzeczeń, które mogą być zaskarżone w trybie odwoławczym, od wydania orzeczenia ze świadomością jego niezgodności z prawem, które stanowi przestępstwo z art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy. Wydanie orzeczenia ze świadomością jego niezgodności z prawem nie stanowi błędu, a jest wynikiem zamiaru bezpośredniego, pociągającego za sobą odpowiedzialność karną.

Stroną przedmiotową przestępstwa z art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy jest wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem, dlatego też przestępstwo to można popełnić wyłącznie przez działanie. Przestępstwo należy do formalnych, do jego znamion nie należy wystąpienie skutku. Uważa się je za dokonane w momencie wydania orzeczenia ze świadomością jego niezgodności z prawem, ogłoszenia orzeczenia, czyli poinformowania o jego treści uczestników procesu, bez względu na fakt uprawomocnienia się danego orzeczenia, jego wykonania, skutków lub uchylecia przez sąd wyższej instancji⁴¹.

Przestępstwo z art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy nie jest przestępstwem powszechnym. Do odpowiedzialności karnej z powołanego przepisu może być pociągnięty wyłącznie szczególny podmiot – sędzia⁴². Oznacza to, iż poza poczytalnością i określonym przez ustawę wiekiem⁴³ do bytu przestępstwa z art. 375 niezbędna jest dodatkowa przesłanka – jego podmiotem musi być sędzia. Społeczna szkodliwość tego przestępstwa polega właśnie na tym, iż może być ono dokonane wyłącznie przez sędziów sprawujących wymiar sprawiedliwości, czyli przez ludzi, którym obywatele powierzają swój los i do których zwracają się w kwestiach skomplikowanych życiowych zagadnień i konfliktów, licząc na sprawiedliwą ocenę i sądową ochronę swoich praw.

Z uwagi na różnice między uregulowaniami prawa polskiego i ukraińskiego warto omówić również kary stosowane wobec sędziów, przewidziane

⁴¹ *Науково – практичний коментар...*, s. 984.

⁴² Zgodnie z prawem Ukrainy sędzią może zostać obywatel, który ukończył 25 lat, ukończył wyższe studia prawnicze, posiada staż pracy w gałęzi prawa co najmniej 3 lata, mieszka na Ukrainie przynajmniej 10 lat i włada językiem ukraińskim. Statut sędziego jest regulowany głównie ustawami Ukrainy o statusie sędziów (Закон України *Про статус суддів* [Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 8, s. 56]), O ustroju sądów Ukrainy (Закон України *Про судоустрій України* [Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 27-28, s. 180]).

⁴³ Treść art. 22 § 1 Kodeksu karnego Ukrainy – *Кримінальний кодекс України від 1 вересня 2001 року* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, s. 131) – wprost wskazuje, że odpowiedzialności karnej podlegają osoby, które w momencie popełnienia czynu osiągnęły wiek lat 16. Ukraińskie prawo karne określa ten wiek „ogólnym wiekiem odpowiedzialności karnej”. W § 2 natomiast określony został tzw. obniżony wiek odpowiedzialności karnej – 14 lat – za odrębne, wprost wskazane przez ustawę przestępstwa. Prócz tych, znanych ustawodawstwu polskiemu z art. 10 § 1 Kodeksu karnego Polski, do przestępstw takich na Ukrainie należą m.in.: umyślny ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 121, 345 § 3, 346, 350, 377, 398 KK); umyślny średni uszczerbek na zdrowiu (art. 122, 345 § 2, 346, 350, 357, 397 KK); gwałt (art. 152 KK); wymuszenie innej czynności seksualnej (art. 153 KK); kradzież (art. 185, 262 § 1, 308 KK); kradzież rozbójnicza (art. 186, 262, 308 KK); rozbój (art. 187, 262 § 3, 308 KK); umyślne zniszczenie lub uszkodzenie mienia (art. 194 § 2, 347, 352, 378, 399 § 2 i § 3 KK); spowodowanie uszkodzenia w komunikacji lub uszkodzenia środków transportu (art. 277 KK); chuligaństwo (art. 296 KK).

w art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy. Przepis ten przewiduje karę ograniczenia wolności⁴⁴ i pozbawienia wolności. Kara ograniczenia wolności⁴⁵, przewidziana w art. 61 Kodeksu karnego Ukrainy, nie posiada odpowiednika w polskim systemie kar. Polega ona na umieszczeniu skazanego w tak zwanym centrum poprawczym⁴⁶, czyli odpowiedniku polskiego zakładu karnego typu otwartego, pod stałym nadzorem połączonym z obowiązkowym wykonywaniem pracy. Natomiast kara pozbawienia wolności⁴⁷, podobnie jak w prawie polskim, jest rodzajem kary, zgodnie z którym skazanego izoluje się od społeczeństwa w drodze umieszczenia go w odpowiednim zakładzie karnym, jednak na Ukrainie odbywa się ją wyłącznie w zakładzie typu zamkniętego⁴⁸, przez okres określony wyrokiem sądu. Na podstawie art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy sąd może wymierzyć skazanemu karę pozbawienia wolności w granicach od 2 do 5 lat (typ podstawowy przestępstwa) lub w granicach od 5 do 8 lat (typ kwalifikowany przestępstwa). W przypadku orzekania na podstawie art. 375 § 1 kary pozbawienia wolności (czyli kary surowszej) sędzia jest zobowiązany do umotywowania takiego wyroku w uzasadnieniu⁴⁹.

Okoliczności obciążające sprawcę, tj. nastąpienie poważnych skutków oraz popełnienie przestępstwa w celu uzyskania korzyści majątkowej⁵⁰ lub z in-

⁴⁴ Odpowiednikiem ukraińskiego terminu „kara ograniczenia wolności” nie jest występujący w polskim prawie karnym rodzaj kary, jaką jest ograniczenie wolności. Używana w niniejszej pracy nazwa stanowi dosłowne tłumaczenie z języka ukraińskiego.

⁴⁵ Kara ograniczenia wolności jest wymierzana na Ukrainie w granicach od jednego do pięciu lat w przypadkach, kiedy ta kara bezpośrednio przewidziana jest w sankcji artykułu Części szczególnej Kodeksu karnego Ukrainy (z wyjątkiem jej zastosowania na podstawie art. 69 § 1). Ponieważ odbywanie tej kary jest zawsze powiązane z wykonywaniem pracy, w art. 61 § 3 Kodeksu karnego wykonawczego – *Кримінально-виконавчий Кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 3-4, s. 21) – ukraiński ustawodawca zastrzega, że nie może być ona wymierzana w stosunku do nieletnich, kobiet ciężarnych, kobiet, które mają dzieci do lat 14, emerytów, wojskowych oraz w stosunku do osób z orzeczeniem pierwszej i drugiej grupy inwalidzkiej.

⁴⁶ Art. 16, 56 Kodeksu karnego wykonawczego Ukrainy – *Кримінально-виконавчий Кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 3-4, s. 21).

⁴⁷ Art. 63 Kodeksu karnego Ukrainy – *Кримінальний кодекс України від 1 вересня 2001 року* (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, s. 131).

⁴⁸ Pozbawienie wolności na Ukrainie związane jest również z istotnymi ograniczeniami prawnymi dla skazanego, który nie tylko zostaje odizolowany od społeczeństwa, ale też jest pozbawiany możliwości swobodnego przemieszczania się, wyboru rodzaju zatrudnienia, ponadto jest ograniczany w zakresie dysponowania swoim czasem, spotkań z bliskimi. Na skazanym na karę pozbawienia wolności wywiera się pewien wpływ: przebywa on w warunkach reżimu, ma obowiązek pracy, a w razie konieczności nauki zawodu lub uzupełniania wiedzy ogólnej, z czym wiąże się oświatowo-wychowawcza praca (rozdziały XVI-XIX Kodeksu karnego wykonawczego Ukrainy – *Кримінально-виконавчий Кодекс України* [Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 3-4, s. 21]).

⁴⁹ Art. 334 § 2 Kodeksu postępowania karnego Ukrainy – *Кримінально-процесуальний кодекс України* (Відомості Верховної Ради України (1000-05) ВВР, 1961, N 2, s. 15).

⁵⁰ Zgodnie z ukraińską literaturą prawniczą dokonanie przestępstwa w celu uzyskania korzyści majątkowej oznacza, iż sprawca ma na celu otrzymanie w związku z popełnieniem przestępstwa materialnych dóbr dla siebie lub dla innych osób (zdobycie pieniędzy, kosztowności, papierów warto-

nych osobistych motywów, przewidziane zostały w treści § 2 omawianego przepisu. Zgodnie z doktryną przez poważne skutki rozumie się na przykład: ciężką chorobę powstałą wskutek niewinnego skazania, samobójstwo skazanego, zwolnienie niebezpiecznego przestępcy⁵¹. Pojęcie poważnych skutków wiąże się z reguły z wyrządzeniem szkody osobie, w stosunku do której wydano orzeczenie niezgodne z prawem, na jej dobrach majątkowych lub niemajątkowych.

W praktyce pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziego napotyka na znaczne przeszkody. Podobnie jak w prawie polskim, sędziowie na Ukrainie korzystają z immunitetu sędziowskiego⁵². Dlatego pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej za przestępstwo przewidziane w art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy możliwe jest wyłącznie po uchyleniu immunitetu. Sędzia, bez zgody Rady Najwyższej Ukrainy, nie może być zatrzymany czy aresztowany przed wydaniem przez sąd wyroku skazującego.

W ostatnich latach na Ukrainie, wraz ze wzrostem świadomości prawnej społeczeństwa, znacznie zwiększyła się liczba zawiadomień o przestępstwie z art. 375 Kodeksu karnego Ukrainy. Składający takie zawiadomienia obywatele, wskazując na orzeczenie sądu uchylone przez drugą instancję, starają się dowieść umyślności sędziego w wydaniu niezgodnego z prawem orzeczenia. Umyślność motywują tym, że sędzia nie może nie znać prawa, więc uchylone orzeczenie z pewnością wydał ze świadomością jego niezgodności z prawem, wyczerpując tym samym znamiona czynu zabronionego z art. 375. W celu ochrony pracy sędziów i ich samych jako potencjalnych podmiotów przestępstwa z art. 375 należałoby pozostawić treść omawianego artykułu w brzmieniu Kodeksu karnego Ukrainy z 1960 r., czyli przyjąć, iż obowiązkową przesłanką decydującą o pociągnięciu sędziego do odpowiedzialności karnej jest chęć uzyskania korzyści majątkowej lub inne osobiste motywy, którymi kierował się on przy wydaniu orzeczenia niezgodnego z prawem.

Wydawanie orzeczeń ze świadomością ich niezgodności z prawem wzbudza w społeczeństwie nieufność do wymiaru sprawiedliwości, negatywnie wpływa na stosunek do systemu sądownictwa, a także podważa godność i reputację sędziego, który winien stanowić przykład moralności oraz wzorczec postępowania. Rola społeczna sędziego i funkcje, jakie ma on realizo-

ściowych, innego mienia i inne), uzyskanie lub zatrzymanie pewnych praw majątkowych, uniknięcie wydatków lub obowiązków (na przykład pozbycie się długu) lub uzyskanie innych korzyści majątkowych, zob. *Науково – практичний коментар...*, s. 984.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Pojęcie immunitetu sędziowskiego zostało skonkretyzowane w Ustawie Ukrainy O statusie sędziów (Закон України Про статус суддів [Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 8, s. 56]) oraz w Decyzji Sądu Konstytucyjnego Ukrainy nr 1-1/2004 z 1 grudnia 2004 r. Na ich mocy sędziowie ponoszą odpowiedzialność karną jedynie w przypadku uchylenia immunitetu sędziowskiego w ustalonym przez przepisy trybie. Wstrzymanie działania immunitetu w związku z utratą szczególnego statusu prawnego oznacza możliwość pociągnięcia sędziego do odpowiedzialności karnej.

wać w społeczeństwie i państwie, są wyjątkowe, dlatego od sędziów wymaga się, ażeby zgodnie ze składaną przysięgą „sprawiedliwość wymierzali zgodnie z przepisami prawa”.

Bibliografia

- Великий енциклопедичний юридичний словник*, за ред. Ю. С. Шемшученка, Київ 2007.
- Господарський процесуальний кодекс України* від 06.11.1991 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 6, s. 56).
- Енциклопедія Українознавства* за гол. ред. проф. В. Кубійовича і проф. Зенона Кузела, Київ 1995.
- Закон України «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України»* від 18.03.2004 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 25, s. 354).
- Закон України «Про статус суддів»* від 15.12.1992 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 8, s. 56).
- Закон України «Про судоустрій»* від 07.02.2002 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 27-28, s. 180).
- Конституція України* від 28.06.1996 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, s. 141).
- Кримінальний кодекс України* від 1 вересня 2001 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, s. 131).
- Кримінальний кодекс Української РСР* від 28 грудня 1960 (Відомості Верховної Ради УРСР, 1961 р., N 2, s. 14).
- Кримінально-процесуальний кодекс України* від 28.12.60 (N 1071-V (1071-16) від 24.05.2007, ВВР, 2007, N 34, s. 447).
- Кримінально-виконавчий кодекс України* від 11.07.2003 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 3-4, s. 21).
- Кульчицький В. С., Тищик Б. С., *Історія держави і права України*, Київ 2001.
- Музиченко П. П., *Історія держави і права України*, Київ 2001.
- Науково – практичний коментар до Кримінального Кодексу України*, за ред. М. І. Мельника, М. І. Ховранюка, Київ 2007.
- Савченко А. В., Кузнецов В. В., Штанько О. Ф., *Сучасне кримінальне право України*, Київ 2005.
- Шем'яков О. П., Хохлов І. В., *Кримінальне Право України – особлива частина*, Київ 2006.
- Юридичні терміни. Тлумачний словник*, за ред. В. Г. Гончаренка, Київ 2004.
<http://zakon.rada.gov.ua/> [29.05.2009].